

PRINCIPATUL TRANSILVANIEI ȘI RELAȚIILE HABSBURGO-OTOMANE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVII-LEA. SCHIMBĂRILE SURVENITE ÎN STATUTUL POLITIC

Călin Felezeu*

Abstract: *The Transylvanian principality was tormented all along the 17th century by the inner fights of the noblemen, the authoritarian rulings of Gabriel Bethlen and the two Gh. Rákoczy princes, but mostly by the mid-century intervention of the Ottoman Porte in the autonomy of the principality. The intervention was sanctified by the disastrous Polish campaign of Prince Gh. Rákoczy II which determined the Porte to modify the privileged status of the principality, aligning it from an international political point of view to the other two Romanian principalities. Through the tightening of the “safety belt” around Transylvania, the ottoman Empire foresaw the annihilation of the role Transylvania had within the Romanian coalition in the anti-Ottoman fight and was placing it in the buffer-zone to the west. The diminishing of the antihabsburgic role of the principality and the displacement of the political-military buffer-zones to the west has visibly decreased the geopolitical position of Transylvania and, as a sequence of the Transylvanian campaign of Teleki, it even found itself abandoned between the two European colossi.*

Keywords: Transylvania, s(autonomous status, buffer-zone, antihabsburgic.

Începută sub auspicii favorabile, campania polonă a lui Gh. Rákoczy II la care fuseseră angrenate cele trei state românești, s-a încheiat printr-un dezastru cu consecințe grave, atât pe plan intern cât și pe plan extern. Principele Transilvaniei a fost nevoit să se conformeze poruncilor noului vizir, acceptând condițiile umilitoare impuse de Polonia și anume: plata unei despăgubiri de război de 1.200.000 de florini și să părăsească teritoriul polonez pe un drum stabilit de învingători. Revenirea în Transilvania a fost o adevărată catastrofă datorită atacului oastei tătare care a distrus restul armatelor ardelene, luându-1 prizonier pe însuși comandantul acesteia, Ioan Kemeny¹. Se consfințează astfel intervenția decisivă a Porții care nu putea accepta știrbirea propriilor interese în Europa est-centrală. Prin urmare, prin forța armelor, Poarta a reușit să-și reimpună autoritatea efectivă în Țările Române. Ca o semnificație a revenirii statutului dinainte de 1623, sultanul a impus pe tronul Moldovei și Țării Românești domni favorabili politicii otomane. Alături de celelalte două state românești, Transilvania a fost constrânsă să accepte o serie de condiții grele, care practic puneau capăt privilegiilor ei, în cadrul regimului suzeranității otomane. Situația privilegiată a Transilvaniei valabilă până la jumătatea secolului al XVII-lea va suferi modificări importante, încadrând principatul în statutul politic internațional al celorlalte două țări române.

* Profesor dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; e-mail: calin.felezeu@psiedu.ubbcluj.ro

¹ I.Kassa, *II Rákoczy* [Gh. Rákoczy II], Budapesta, 1893, p. 317-319;

Această schimbare de conținut este un efect al deteriorării rolului antihabsburgic al Transilvaniei, ca urmare a campaniei poloneze a lui Gh. Rákoczy II și, mai cu seamă, a orientării antiotomane a luptei coalizate a Țărilor Române, luptă desfășurată sub conducerea Principatului și cu sprijinul Habsburgilor². Accentuarea dependenței politice a Transilvaniei față de Poartă, se únfațișează, în condițiile de după instaurarea la putere a vizirilor din familia Küprülü, ca o consecință a regenerării forței ofensive otomane. Readucerea Țărilor Române sub controlul efectiv al Porții, dobândește pentru otomani valoarea unei „chestiuni de prestigiu” și de aici energia și fermitatea cu care au acționat în 1658.

În noile condiții, marea expediție militară, condusă personal de marile vizir Mehmed pașa Küprülü împotriva Transilvaniei din vara lui 1658, a vizat asumarea funcției externe a Principatului în paralel cu diminuarea capacității combative a statului intracarpatic. De asemenea a fost întărită Centura de siguranță în jurul Principatului prin cucerirea unor cetăți ca Ineu, precum și prin alipirea unor ținuturi din teritoriul lui³. În această atmosferă nefavorabilă, delegația stărilor Transilvaniei, condusă de Acațiu Barsay, ban de Lugoj și Caransebeș, a fost silită să accepte condiții grele, pentru a evita pustuirea țării de tătari. Condițiile acceptării unor prevederi atât de umiltoare erau agravate de temerea ce stăpânea cercurile politice din Transilvania, că după nimicirea oștilor lui Gh. Rákoczy II, Poarta ar intenționa transformarea celor trei țări Romane în provincii otomane⁴. În perspectiva timpului această temere s-a dovedit nefondată, chiar dacă atunci ea a reprezentat un factor de inlesnire a acțiunii otomane vizând adâncirea gradului de dependență politică a Transilvaniei. Prin actul încheiat de Mehmed pașa Küprülü cu Acațiu Barsay, la 10-19 septembrie 1658 au fost impuse noile condiții reclamate de partea otomană, iar conducătorului delegației ardeleni semnătura și pecetea în calitatea sa de nou principe impus de Poartă. Urcarea aproape neașteptată a lui Acațiu Barsay, pe tronul Transilvaniei, s-a datorat noului context politic impus în Principat și, în egală măsură, marii răscoale secesioniste din Anatolia condusă de Abaza Hasan pașa⁵. Chemat urgent de sultan, pentru a pune capăt răscoalei, marele vizir s-a grăbit să rezolve problema Transilvaniei, impunându-l ca principe pe Acațiu Barsay, aflat la Ineu în fruntea delegației transilvane.

La 13 și 14 septembrie 1658, Acațiu Barsay a jurat solemn, în acest sens, în limbile latină, maghiară și turco-osmană că va respecta tratatul impus de otomani. Tratatul era deosebit de dur impunând mărirea haraciului la 40.000 galbeni și

² Tahsin Gemil, *Capitulațiile Transilvaniei de la jumătatea sec.XVII*, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, XXIII, vol. 1, 1986, p. 718.

³ Idem, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta otomană în documente turcești, 1601-1712*, (infra: *Relațiile Țărilor Române...*), București, 1984, p. 300-302.

⁴ Ion Hudiță, *Recueil de documents concernant l'histoire des Paza Roumains tirés des archives de France, XVI-e siècle*, Iași, 1929, p. 120.

⁵ Mustafa Alimehmed, *Istoria turcilor*, București, 1976, p. 216-217.

achitarea unei despăgubiri de 50.000 taleri. Noul principe era obligat să respecte comerțul făcut de negustorii otomani, având garanția respectării hotarelor, stabilite în 1541 pe timpul domniei lui Süleyman. Nu este mai puțin adevărat, că noul principe nu s-a grăbit să-și respecte angajamentele, lucru evidențiat de rapoartele diplomatice din primăvara-vara anului 1659. În august 1659, Acatiu Barcsay a fost înlăturat de Gh. Rákoczy II, care era sprijinit activ de imperiali. Revenirea lui Barcsay pe tronul principatului în 1660 a fost posibilă numai în urma unei expediții otomane în Transilvania. La 27 august 1660, amiralul Köse Ali pașa a reușit să cucerească cetatea Oradea și să înlătore influența habsburgică din Principat, Acatiu Barcsay fiind reinstalat ca principe în baza unui nou acord, similar cu cel din 1658, semnat la 25 septembrie 1660. Din condica de recensământ a vylaetului Oradea, înregistrată la 2 martie 1674, rezultă ca în septembrie 1660, sub administrația otomană trecuse un teritoriu destul de întins, format din 8 districte, cu o populație impozabilă de 18.254 persoane⁶. Strângerea „centurii de siguranță” în jurul Transilvaniei, prin ocuparea cetăților și ținuturilor Lugoj, Caransebeș, Ineu și Oradea în anii 1658 și 1660, a avut pe de o parte scopul să bareze progresele Habsburgilor către Carpați, iar pe de altă parte să anihileze rolul coordonator al Transilvaniei în coaliția românească. În aceeași ordine de idei, măsurile fără echivoc impuse de Poartă, Transilvaniei, încercau să aducă principatului un nou statut politic internațional, care în fond, îl lega mai strâns nu numai de otomani, ci și de destinul istoric al Moldovei și Tarii Românești⁷.

Reușitele pe plan intern (readucerea sub controlul direct al fiscoșului, a resurselor de venituri și importantul succes împotriva răscoalei lui Abaza Hassan pașa) coroborate cu cele două victorii repurtate împotriva Veneției și Transilvaniei au întărit autoritatea Porții condusă de vizirul Küprülü, făcând-o să-și exprime dorința de a impune din nou rolul pe care otomanii îl avuseseră, cu un secol în urmă, în sistemul politic european. Către acest obiectiv va fi îndreptată întreaga greutate a liniei politice directoare a Porții, până la marele eșec din 1683⁸. Dacă Küprülü Mehmed pașa reușise între 1656-1661 reinstaurarea ordinii interne, urmașul său, Küprülü Ahmed pașa, și-a propus reușind în mare măsură, să refacă puterea ofensivă a Imperiului Otoman. Prin urmare, el a relansat linia politică fundamentală a Porții în Europa, orientată pe direcția Buda-Viena-Roma. Rezistența înverșunată a imperialilor la St. Gothard (1664) îl va determina pe Fazil Ahmed pașa să adopte o politică de așteptare și, totodată, de pregătire temeinică a oricărui inițiativă politice și militare. După încheierea cu succes în 1669 a îndelungatului război din Creta, în 1672 forțele otomane pun stăpânire pe cetatea Camenita împreună cu Podolia. Războiul cu Polonia era o consecință a rivalității dintre cele două puteri pentru Ucraina, pe care Poarta o consideră o barieră în calea penetrației rusești către zonele sale de dominație. Așa se explică de ce Rusia intervine (pentru prima oară în conflictele cu

⁶ Tahsin Gemil, *Relațiile Țărilor Române*, p. 343-344, doc. 156.

⁷ Idem, *Capitulațiile*, p. 721.

⁸ Idem, *Imperiul Otoman în raporturile internaționale dintre 1648-1792*, „Studii și articole de istorie”, LV-LVI, București, 1988, p. 86-87.

otomanii) de partea polonezilor conduși de Jan Sobieski. Războaiele Porții cu Polonia și Rusia s-au finalizat favorabil otomanilor, prin tratativele de la Zurawna (1676) și, respectiv Bagçesaray (1681) confirmând dominația otomană în Podolia și Ucraina apuseană⁹. Imperiul otoman a atins astfel linia maximă a întinderii sale teritoriale, fără ca aceasta să însemne atingerea acelorași parametri și în privința conținutului puterii otomane. În aceste circumstanțe nu s-a ajuns decât la o ameliorare trecătoare, lipsită de eficiență, asupra procesului de decădere. Poarta cramponată încă, de vechiul ideal al dominației universale, nu a fost în stare să înțeleagă adevăratul mers al istoriei, dovadă că noul mare vizir Kara Mustafa pașa (1676-1683) și-a subordonat întreaga activitate atingerii obiectivului suprem care constă în încercuirea Vienei și apoi a Romei (așa numita politică a „mărului roșu”).

În condițiile în care Imperiul Otoman și-a stabilit relațiile cu Polonia (1676) și cu Rusia (1681), și considerând ca astfel, securitatea hotarelor nordice a fost asigurată, Kara Mustafa pașa a respins propunerile Habsburgilor de prelungire a păcii de la Vasvár (1664). În schimb, s-a decis să atace imperialii în Ungaria și Austria, acceptând în felul acesta ofertele de supunere ale nemulțumiților unguri conduși de Imre Thököly¹⁰. Scopul urmărit de marele vizir constă în bararea expansiunii habsburgice spre răsărit și, în paralel, anihilarea vechii lor rivalități pentru supremația universală. Totodată în calculele politice otomane un loc central îl ocupă formarea unei noi zone tampon, încredințată lui Imre Thokoly, zona fixată între granițele Imperiului Otoman și teritoriile considerate ca făcând parte din dar-al hard („casa războiului”). Prin extinderea stăpânirii otomane în Ungaria de vest și Austria, Kara Mustafa pașa intenționa formarea unui nou vylact (provincie), având capitala la Viena și purtând titlul de *baş ve bug*¹¹. Formarea unei zone tampon și deplasarea ei spre vest, nu numai că diminuea rolul politic și militar al Transilvaniei, dar, în același timp, evindența noile intenții otomane care urmăreau consolidarea dominației otomane în Ungaria și Transilvania. Pentru Transilvania și implicit, pentru Moldova și Țara Românească situația devenea extrem de critică, cu consecințe imprevizibile pentru statutul lor politico-juridic. Gravitatea situației era accentuată și de lipsa unor domnii autoritare, aflate sub controlul direct al marilor feudali și al puterii suzerane. În Transilvania, după domniile autoritare ale lui Gabriel Bethlen și a celor doi principii Gh. Rákoczy, Poarta a reușit să-i impună candidații începând cu Acatiu Barcsay și continuând cu Mihail Apafy. Total controlat de marii magnați, preocupat de liniștea și bunăstarea curții sale, Mihail Apafy a lăsat frâiele puterii în mâinile marii nobilimi. La rândul său, marea nobilime interesată mai mult de disputele ce o divizaseră în „partide” opozante și-a canalizat întreaga energie numai în această direcție. Nu este de mirare că presiunea otomană a fost mult mai accentuată decât în deceniile anterioare, înregistrându-se situații de neconceput pentru un stat ce-și afirmase

⁹ *Ibidem*, p. 88.

¹⁰ *Ibidem*, p. 88-89.

¹¹ Maria Matilda Alexandrescu Dersca Bulgaru, *Sur les relations entre Habsbourg et Ottomans*, (1681-1683), în *Habsburgish-Osmanische Beziehungen*, CIEPO, Colloque, Wien, 26-30 septembrie, p. 184-185.

plena autonomia. Noua conjunctură politico-militară tindea să dezavantajeze principatul Transilvaniei, rolul antihabsburgic fiind preluat acum de grupările de nemulțumiți maghiari din Ungaria de Vest. Posibilitatea unor contacte cu exteriorul era și ea obturată de strângerea „centurii de siguranță” și de nesiguranța raporturilor cu domnia români de peste Carpați, subordonați și controlați de către reprezentanții autorității centrale. Contactele europene, altădată benefice, erau și acestea deteriorate de criza franco-habsburgică intervenită ca urmare a competiției în zona Europei occidentale, în speță Țările de Jos¹². Nu întâmplător, diplomația franceză a depus eforturi considerabile pentru atragerea Imperiului otoman într-un nou conflict cu Imperiul Habsburgic. În acest sens, ambasadorul Franței la Istanbul, viconte de Guilleragues a incitat pe marele vizir să încalce prevederile păcii de la Vasvár din 1664, Kara Mustafa Pașa demarând, în acest sens, în 1681 mari pregătiri militare¹³.

În fața pericolului iminent, împăratul Leopold I (1658-1705) a încercat o misiune diplomatică disperată condusă de contele Albert Caprara. În fruntea unei numeroase delegații, acesta a părăsit Viena, la 3 ianuarie 1682, îndreptându-se spre Istanbul cu scopul de a aplana dificultățile intervenite în relațiile cu Imperiul otoman. În concepția Curții Imperiale de la Viena, mai ales că războiul cu Franța devenise o realitate, erau de preferat unele concesii făcute Porții, decât semnarea unor acorduri de pace cu francezii¹⁴. Din aceste considerente, imperialii nu se sfiau să-1 acuze fatiș pe regele Ludovic al XIV-lea pentru că instigase la revoltă cercurile nobiliare maghiare și chiar mai mult, de a-i fi incitat pe otomani la război. Acest raționament politico-diplomatic, a fost conceput de Habsburgi din necesitatea evitării unui război pe două fronturi. Gestul imperialilor apare mai puțin motivat, dacă avem în vedere că Leopold I și consilierii săi nu fuseseră informați la timp și cu exactitate despre intransigența Porții. Vinovat de această stare de lucruri a fost chiar ambasadorul Sfântului Scaun la Istanbul, care fusese înștiințat de reis efendi-ul Hussein Agemzade despre violarea tratatului de la Vasvár de către imperialii însăși¹⁵. Principala acuză pe care o aduceau otomanii consta în ridicarea fortăreței de la Leopoldstadt în fața fortăreței Neuhausl cedată lor în 1664. Chiar dacă internunțul papal nu fusese acreditat să accepte exigențele Porții, lipsa de clarviziune precum și a unui raport amănunțit al discuțiilor cu Poarta otomană au condus la eșecul primelor contacte diplomatice turco-austriece. Eșecul acestor tratative, i-au permis marelui vizir să exprime în fața Divanului imperial, la 4 iunie 1682, intenția sa de a dezavua tratatul din 1664 și de a ataca Imperiul Habsburgic. Doar intervenția muftiului Ali Efendi și influența deosebită pe care acesta o avea pe lângă sultanul Mehmed IV au făcut ca sultanul să-și amâne acordul în privința cererilor exprimate de Kara Mustafa Pașa. În aceste condiții tratativele otomano-habsburgice vor continua în lunile următoare¹⁶. În ziua de 6 iulie 1682 este

¹² Ion Hudiță, *op. cit.*, p. 120.

¹³ Maria Matilda Alexandrescu, Dersca Bulgaru, *op. cit.*, p. 196.

¹⁴ *Ibidem*, p. 197-198.

¹⁵ *Ibidem*, p. 201.

¹⁶ *Ibidem*.

convocată a doua conferință, al cărui punct nevralgic l-a constituit pretențiile otomane asupra fortăreței Raab (Győr) considerată ca poziție strategică cheie pentru apararea Ungariei și a Austriei. Din cauza dificultăților de comunicare cu Viena și a necunoașterii realităților concrete ale momentului, planurile cu pretențiile Porții au fost respinse punct cu punct. Atât internunțiul papal, cât și reprezentantul Curții imperiale habsburgice au insistat asupra dispozițiilor armistițiului din 1664, care autorizase imperialilor ridicarea unor fortificații în zona de contact cu otomanii între Waag și orașul Gotta. Rezidenții la Poartă își motivau atitudinile plecând de la observația că aceste fortificații nu erau dirijate contra armatelor otomane, ci contra bandelor de brigânzi care făceau dese prădăciuni în ținuturile Austriei. În eventualitatea acceptării propunerilor imperialilor, trimișii imperiali erau acreditați să se reactualizeze vechiul tribut de 30.000 de florini, în acest sens elaborându-se un memoriu în limba turcă¹⁷.

Evoluția ulterioară a evenimentelor și totodată, gravitatea discuțiilor diplomatice în jurul unor probleme particulare de importanță secundară, evidențiază că cercurile conducătoare de la Viena nu au recepționat adevăratele dimensiuni ale pericolului otoman¹⁸. Acest lucru reiese din cele discutate la Conferința de la Favorita din 11 august 1682, unde pretențiile otomane au fost supuse dezbaterilor, plecându-se de la faptul că Austria nu poate susține două fronturi, unul în est cu otomanii și altul în vest cu Franța. Cei prezenți, mai ales, ambasadorul Spaniei, marchizul Borgomanero (șeful partidei catolice) au sfătuit pe împăratul Leopold I să cedeze unele comitate ungurești Porții, susținând că un tratat cu turcii ar avea mai multe sorți de izbandă decât unul similar cu Franța. Dintre cei prezenți doar contele Jörger a recomandat un război cu Imperiul otoman, considerându-l ca fiind mult mai realist. Se contura astfel o variantă, care până atunci fusese evitată, sau neluată în seamă, care se va impune în cele din urmă. La aceasta a contribuit atitudinea întransigentă a Porții care, profitând de defecțiunile survenite în Ungaria de Vest își definitivează planurile pentru ocuparea cetăților Raab, și mai ales Viena „cetatea creștină a Împăratului ghiaur”, considerată a fi un adevărat „pom de aur”¹⁹.

Presiunile otomane coroborate cu schimbarea de atitudine a Curții imperiale vieneze au pecetluit eșecul celei de a treia Conferințe de la Adrianopol, din 21 decembrie 1682. La această ultimă încercare de aplanare a conflictului pe calea tratatelor, s-au impus trei puncte de litigiu: problema fortăreței Leopoldstadt, distrugerea fortificațiilor imperialilor de la granița cu otomanii și chestiunea satelor

¹⁷ *Ibidem*, p. 201-202.

¹⁸ Tahsin Gemil, *Les Pays Roumains dans la politique européenne de la Porte Ottomane au XVII-e siècle*, „Revue des études sud-est européenne”, XIII, nr. 3, 1975, p. 425-429; Max Kortepeter, *Habsburg and ottoman in Hungary in the Beziehungen*, Wien, 1985, p. 55-66.

¹⁹ Maria Matilda Alexandrescu Dersca Bulgaru, *op. cit.*, p. 208. Planurile cetății Viena erau cunoscute în profunzime de Kara Mustafă pașa, acestea fiindu-i furnizate de fidelul său consilier, beiberbzul de Dyasbekir, care a fost ambasador la Viena în 1666. De asemenea există o informație în baza căreia Atlasul Mare a lui Blaeau a fost copiat și tradus de un geograf turc, numit Ebubekr, după o copie prezentată sultanului Mehmed IV de ambasadorul Olandei.

de margine. Mai mult, otomanii și-au sporit intransigența, anunțând oficial recunoașterea lui Imre Thököly ca rege al Ungariei. Pentru a evidenția starea de spirit, care a caracterizat discuțiile din cadrul tratativelor, nu este lipsită de importanță declarația agăi ienicerilor care a spus că „împăratul nu-i va satisface pe ei (pe otomani) chiar de ar fi să cedeze Viena”²⁰.

Eșecul ultimelor încercări de stabilire a conflictului armat prin Conferința de la Adrianopol a lăsat libere pregătirile de război. Ambele părți încearcă să-și definitiveze acțiunile, proclamând starea de război existentă între ele. În acest timp, situația Transilvaniei prezintă trei caracteristici principale: decadență, corupție și o aprigă luptă pentru putere între grupările angrenate în viața politică a țării. Poziția Transilvaniei fusese îngreunată și de consecințele armistițiului de la Vasvár din 1664 prin care imperialii cedaseră Porții mai multe cetăți din Partium. Profitând de situația dezastruoasă a țării ce a urmat „aventurii poloneze” a lui Gh. Rákoczy II și, în primul rând, de relansarea politică, economică și militară, otomanii și-au întărit controlul în Transilvania, mai ales după impunerea pe tron a lui Mihail Apafy. Acestuia i-au fost impuse condiții dure care constau în recunoașterea cetățitorilor din Partium, precum și dublarea haraciului și a celorlalte obligații²¹.

La sacrificiile dureroase suportate de țara Transilvaniei s-au adăugat intransigența și intoleranța religioasă a Habsburgilor față de protestanții, ce au stat la baza răscoalei din 1671-1672 condusă de Zrinyi și Nadásdi. Nemulțumirile ardelenilor protestanți vor fi exploatare de francezi care încearcă atragerea Transilvaniei în coaliția antihabsburgică²². Partida protestantă și antigermană din Principat în frunte cu Nicolae Bethlen și Mihail Teleki, accepta propunerile franceze, declanșând o campanie în Ungaria nordică în 1672. Lipsa unui sprijin concret, din partea Occidentului determina unele presiuni ardeleni concretizate în angajamentul față de Transilvania, angajament care consta în plata unei sume de 100.000 scuzi pentru organizarea unei armate de mercenari de 15.000 luptători. De asemenea cele două părți semnatare se obligă să nu încheie pacea cu Habsburgii, decât după o dezbatere bilaterală prealabilă. Cu toată opoziția Dietei din 1676 și a grupării nobiliare pacifiste, în relațiile cu austriei, condusă de Paul Béli, Mihail Teleki și-a impus voința, ratificând acordul cu Franța. În acceptarea variantei lui Teleki, un argument deosebit de important a constat în acceptarea de către Poartă a demersurilor ardeleni. Mai mult, Mihail Teleki bazându-se și pe sprijinul militar otoman a declanșat o noua expediție împotriva Habsburgilor, expediție care se încheie lamentabil prin înfrangerea de la Eperjes. Această campanie a fost, în opinia noastră, o greșală care va atârna greu în evoluția ulterioară a evenimentelor. Coroborată cu pacea de la Nimeyue din 1679, semnată de Franța și de Austria, campania ardeleană a lui Teleki lasă singură

²⁰ Ahmed Aga, *Viyana Kuşatması gumbugii* [Jurnalul asediului Vienei], ed. Richard F. Krentel, Istanbul, 1970, p. 129.

²¹ Ștefan Pascu, *Transilvania în epoca Principatului. Timpul suzeranității turcești, 1541-1691*, Cluj, 1948, p. 92.

²² Ion Hudiță, *op. cit.*, p. 120 și urm.

Transilvania între cei doi coloși europeni, care o vor folosi atât ca teatru de război, cât și ca monedă de schimb. Considerăm că diminuarea rolului antihabsburgic al Transilvaniei și, mai ales deplasarea zonelor politico-militare tampon spre vest, au diminuat vizibil poziția geopolitică a Principatului. Această decădere a fost susținută și de lipsa unei domnii autoritare, precum și de ambițiile nemăsurate, lipsite de orice simț practic, ale grupărilor nobiliare interesate mai mult de propriile interese. Alimentarea, de către otomani, a opoziției ardelenne față de Habsburgi și apoi, înlocuirea lui Teleki cu ambițiosul Emerik Thököly, vor crea o confuzie politică greu de depășit. Mai mult, din dorința redobândirii poziției preponderente Teleki face o schimbare radicală a opticii sale politice, determinându-l pe principele Appafy să se gândească la o orientare politică prohabsburgică²³. Marele vizir Kara Mustafa pașa nu le acorda răgazul necesar pentru a-și putea pune în practică planurile politice, deoarece în vara anului 1683 declanșează răsunătoarea campanie pentru cucerirea Vienei. În fața noului pericol otoman, se creează un front comun alcătuit din Imperiul Habsburgic, Veneția, Sfântul Scaun și Polonia. Prin eroismul apărătorilor și energica acțiune comandată de Jan Sobieski, regele Poloniei, Viena va fi despresurată în septembrie 1683.

Privită în perspectiva desfașurării ulterioare a evoluției politice, bătălia de la Viena, din 1683, are valoarea unei confruntări decisive între lumea europeană în plină ascensiune și cea otomano-orientală închistată în conservatorismul islamic. Dezastrul otoman din 1683 și consecințele sale imediate au determinat Poarta să devină conștientă de schimbările internaționale categoric în defavoarea ei, obligând-o, în consecință, să treacă la defensivă. De asemenea, dezastrul otoman a pus în lumină, pentru întreaga Europă, situația dramatică a Porții, impulsionând contraofensiva statelor creștine care doreau să-și dispute moștenirea turcească. Angajată pe mai multe fronturi, Poarta și-a sleit puterile, lucru care se va resimți și pe plan politic intern, în condițiile reizbucnirii unor răcoale în majoritatea provinciilor sale. Fiind considerat principalul vinovat pentru agravarea situației, mai ales după infrangerea de la Mohács din 1687 sultanul Mehmed IV a fost detronat printr-o acțiune comună a ulemalelor și a militarilor de pe frontul dunărean. Dar nici cei doi sultani care-i urmează, Süleyman II (1687-1691) și Ahmed II (1691-1695) nu au reușit să găsească soluții viabile. Dezordinea internă și, în directă legătură cu ea, eșecurile externe ce au culminat cu bătălia de la Zenta 1697, nu au putut fi oprite. Forțele otomane au fost obligate să se retragă de pe toate fronturile, pecetluind nu numai evoluția frontului habsburgic, ci și a întregului război cu „Liga Sfântă”.

²³ Lukinich Imre, *Erdély területei váltásai a török hódítás Korában 1541-1711* [Schimbările teritoriale ale Transilvaniei în timpul suzeranității turcești], Budapesta, 1918, p. 141-142.